

ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ ЕКО-ТУРИЗМА

Маја Штрбац¹, Владана Хамовић¹

Резиме: Екотуризам подразумева путовања до дестинација са препознатљивом очуваном флором и фауном које представљају примарне атракције за туристе, уз минималан утицај на животну средину. Постоје два економска концепта у еко туризму. То су економски утицај и економска вредност. Утицаји еко туризма као привредне активности могу бити директни и индиректни. Сеоски туризам је тесно повезан са еко-туризмом, што се првенствено огледа у повољним условима очуване природе, околине, чистом ваздуху, незагађеним рекама и језерима, богатом биљном и животињском свету, док боравак у природи пружа туристима могућност за шетњу, рекреацију, спорт, организоване излете до оближњих пећина, водопада, могућност лова и риболова, јахања, брање шумских плодова и лековитог биља, као и друге рекреативно-забавне активности у природи. Аутори у раду анализирају основне економске активности у еко-туризму као што су енергетска ефикасност и стварање нових услова за развој заједнице, наглашавајући везу између еко и руралног туризма.

Кључне речи: економски ефекти, еко туризам, рурални туризам

1. Увод

Еко туризам је настао као одговор на заштиту животне средине која је кључна за успех сваког бизниса, било да је то посета местима са нетакнутом природом или очување животињског света и екосистема уз минималан утицај на околину. Основни критеријуми за дефинисање еко-туризма су следећи: већина туриста путује у егзотичне удаљене локације, минималан утицај на екосистем, поштовање локалне културе, директна финансијска корист за туристичке дестинације и други. Туристи се често не одричу комфора за

¹ Др Маја Штрбац, др Владана Хамовић, Институт за економику пољопривреде, Волгина 15, Београд, тел. 011 2972 858,
e-mail: maja.strbac@eunet.rs, vladana_h@mail.iep.bg.ac.rs

време еко путовања. Ресторани, крстарење бродовима и ауто агенти, чак и модна индустрија дизајнира колекцију за на пример, боравак у џунгли, те одговарају на тренд очувања екосистема у свету, који се често назива “зелени стил живота”. На тај начин, туристи, информисана јавност, компаније и пословни субјекти који пружају туристичке услуге, промовишу одрживи развој и остварују профит на обострано задовољство потрошача и пружаоца туристичких услуга. С обзиром да је рурални туризам повезан са еко туризмом, следи дефинисање руралног туризма. Према *Штрбац Маји, Хамовић Владани*, (2007) рурални туризам укључује различите облике туристичке активности као што су: 1) Агротуризам, сеоска газдинства, фарме – туристи посматрају и учествују у традиционалним пољопривредним радовима; 2) Активности у природи – рекреација и одмор (лов, риболов, јахање, бициклизам, планинарење, пешачење); 3) Еко – туризам – туризам који подржава заштиту природних ресурса; 4) Рурално искуство (сеоски туризам) – туристи урањају у свакодневни сеоски живот; 5) Културни туризам – односи се на културу, историју, археологију и остале карактеристике руралног подручја; 6) Остали комбиновани облици туризма. Ови бенефити у Републици Србији су посебно изражени у планинским регионима (на пример, брда Таре, Ртањ). Исти аутори наводе, рурални туризам све више постаје важан елемент укупне туристичке понуде многих држава.

2. Економски ефекти еко-туризма

Туризам је незамењив интегративни елемент у развоју привреде, а растући тренд очувања животне средине је довео до популарности еко-туризма. Основна питања која се постављају у анализама утицаја на животну средину у туризму су: ко и шта добија, а ко и шта је изгубио. Еко-туризам указује на потребу постојања заштите животне средине и помаже локалну економију, тј., њен развој. Треба напоменути пораст путовања у дестинације која су мање економски развијене, те еко-туризам подстиче решавање политичких, економских и социјалних питања у тим земљама. Закључак је да еко-туризам побољшава квалитет живота локалне заједнице, раст државних прихода и постиже равномернији регионални развој. Са еко-туризмом се често везују термини: потрошачи (лов, риболов), авантура (рафтинг, интензивно планинарење), културни тип (нова искуства у локалној заједници, као и обилазак нпр., крајолика, пустиња, посета културним и фолклорним представама, итд) као форме овог туризма. Становници локалних заједница су углавном забринути за потрошачки еко-туризам који је повезан са очувањем флоре и фауне. Флексибилни програми у туристичким понудама подразумевају посете локалним заједницама које су специфичне за регион,

али нису у месту где бораве туристи. Постоји пораст у броју локалних спортских пружаоца услуга за посетиоце (рафтинг, пешачење, планинарење, итд), који зависи од промена у продаји туристичких услуга, доходака, радних места, итд. Заједничко за све субјекте у еко-туризму су економски ефекти, као што су остварени профит од еко-туристичке услуге, нова радна места у локалној заједници или на пример, остварени приходи од посета туриста у националним парковима. Мање развијени региони на тај начин постижу економски развој који за локално становништво може бити веома значајан (нова радна места, додатни приход од продаје домаћих производа као резултат нових активности, итд). Треба напоменути да је велика нематеријална предност заштита природне области (нпр. очување биодиверзитета). Међутим, економске користи везане за рекреацију у заштићеним природним подручјима треба да буду мерљиве. На пример, рониоци у марина “парковима”, туристи који се баве екстремним бициклизмом у планинским пределима, посетиоци који преферирају сплаварење, итд., троше новац за смештај, храну, остале робе и услуге. С друге стране, обезбеђује се запошљавање локалног становништва. Позитивни финансијски резултати у еко-туризму доводе до даљег улагања у очување животне средине. Ово је један од разлога популарности еко-туризма, као нов начин да се побољша очување природних ресурса. Наравно, ниво инвестиција у очувању природних ресурса зависи од разлика у квалитету еко-туристичке услуге: атрактивна дестинација, број могућих активности за туристе, цене, итд., Број нових радних места се разликује, с тим што у руралним областима и мали број отворених нових радних места могу да значе много. Ефекти еко-туризам могу бити директни и индиректни. Директни утицај је резултат директне потрошње, као што је, на пример, потрошња у ресторанима. Ресторани могу да купују робу од других компанија/произвођача и то је индиректни ефекат еко-туризма. Идентификовање потражње која постоји за одређену робу и почетак производње те робе може бити од користи за локалну заједницу. Креатори развојне пословне политике одређују приоритете за побољшање производње инпута који су неопходни за еко-туризам и друге индустрије. За мале локалне заједнице/регионе постоји релативно мали број индиректних утицаја, те се анализирају посетиоци, становници и/или предузећа. За веће регионе, као што су земље или неколико земаља, економисти су развили различите технике за процену утицаја, као што су општа равнотежа и инпут-оутпут анализа. Заједнички приоритет је да се повећају економски бенефити, чува традиција локалне заједнице и привуче што више посетилаца. С обзиром да еко-туризам укључује очуване природне ресурсе, друштвено културни и економски бенефити варирају у различитим степенима/нивоима, уз настојања да се повећа локална корист кроз привлачење већег броја туриста: повећана потрошња посетиоца, смањено

“одливање” кроз индиректне утицаје, те раст броја локалних произвођача у снабдевању за потребе еко-туризма. Потрошња од стране посетилаца се може повећати кроз на пример, разну производњу локалних занатских производа који су карактеристични за регион и не могу се набавити на другом месту. Индиректне користи могу бити побољшане кроз веће коришћење локалних пољопривредних и других производа. Да би се то постигло, често су потребна додатна финансијска средства/равномерна улагања и програми обуке домаћих произвођача. Анализа економског утицаја пружа вредне информације за процену трошкова и користи од еко-туристичких програма који се спроводе. Основни економски ефекти еко-туризма су: профит, отварање нових радних места, очување природних ресурса и културних вредности у циљу даљег развоја еко-туризма, развој занатства и продаја етно производа, као и многи други специфични ефекти за сваки регион, односно локалну заједницу. При томе треба нагласити контролу у еко-туризму, која се огледа у следећем: ко је организатор туристичке посете, запошљавање радника, поштовање локалне културе, коришћење природних ресурса, могуће превентивно дејство на загађење околине услед великог броја туриста, коришћење земљишта без дозволе, питање отпада, одржавање речних обала, број транспортних возила који превозе туристе (загађење ваздуха), лов и риболов који могу угрозити животињске врсте и друго.

3. Економски ефекти кроз везу еко и руралног туризма

Промене у глобалним обрасцима потрошње, укуса и ставова, дуже радно време запослених људи, нови трендови у путовањима у до тада не толико атрактивне дестинације су отворили нове могућности за произвођаче у руралним областима кроз све више популаран еко/сеоски туризам, као што су на пример, производња хране, вина, итд., те тако створило тржиште пољопривредних производа за потрошаче у туристичкој индустрији. Туристи тако помажу фармерима како би смањили трошкове дистрибуције пољопривредних производа. “Како се највећи број природних ресурса (флора, фауна, вода, земљиште, пејзажи, аутохтона култура, археолошка налазишта, итд) управо налазе на сеоском подручју, неопходно је успостављање функционалне везе између сеоског и еко туризма. Да би се то постигло, а уз поштовање принципа одрживог развоја, дато је решење за повезивање ова два облика туризма. При том, треба применити све међународне стандарде који се односе на еко туризам.” (Миловановић Кањевац Катарина и сар., 2008) За многе произвођаче се у неразвијеним руралним подручјима подстицање стварања везе између туризма и пољопривреде кроз одрживу производњу на регионалном нивоу, у већини случајева, остварује реструктурирањем руралних области кроз нове облике

производње и потрошње у циљу остваривања већег профита, односно економског развоја. Према *Штрбац Маји, Хамовић Владани, (2007)* рурални туризам се везује за активности везане за планирани развитак руралног подручја: просторно уређење, развој пољопривреде и шумарства, заштита животне средине, заштита културно архитектонског наслеђа, решавање социјалних проблема... Уочава се да активности туриста на фарми немају директну корист за пружаоца туристичких услуга у руралним подручјима, међутим, потрошња производа који су произведени на фарми је у директној вези са стварањем профита. Такође, удруживање више фарми и других предузећа на реализацији циљева заштите животне средине има позитиван ефекат на развој еко/сеоског туризма, јер туризам је делатност која покрива широк спектар активности. На пример, то се односи на тзв., еко-ресторане који користе локалне органске производе, забаву и рекреацију (луна паркови и скијалишта) и друго. Треба напоменути могућности за запошљавање људи који нису из локалне заједнице/руралне средине у току сезоне, када је потребно додатно особље за пружање туристичких услуга. Неки од негативних аспеката еко/сеоског туризма су сезонски карактер запошљавања, као и повећање цена производа и имовине као резултат броја туриста. Постоје два основна начина за повећање прихода од еко/сеоског туризма: пораст посетилаца и повећање цена услуга. Многа локална пословна удружења и асоцијације управо из тих разлога улажу напоре да се привуче што више посетилаца и продужи њихов боравак, јер тада се не повећава само потрошња туриста на смештај и исхрану, већ и куповина домаћих производа, као и број рекреативних спортова (ходање, возња бицикла) као најпопуларније активности. Ефикасан начин да се повећа приход је понуда низ активности и производа, како посетиоци не би остали само за викенд, већ дужи период, нпр. седам, десет дана, две недеље или дуже. Број туриста доприноси популарности туристичких места и привлачи друге госте. Локална заједница не може имати толико атрактивних места и активности које се нуде (туристи остају један до два дана, или само долазе у посету на пар сати), али друштвене групе могу да промовишу своје регионе и убеди/привуку посетиоце да остану дужи период, тако што ће понудити више производа и услуга. Упркос чињеници да су конкурентни, заједнице које раде заједно имају већу шансу за успех, одговарајући на специфичне захтеве и жеље посетилаца. Туризам у руралним областима може "дати" мали, али значајан профит за сиромашно становништво које на овај начин допуњује своје приходе. Еко/сеоски туризам смањује "рањивост" руралних подручја која се првенствено односи на немогућност да се приступи информацијама или недовољно развијену инфраструктуру. Ово је прилика за локално становништво да се укључи у израду стратегије туризма на нивоу државе, кроз повезивање културних, еколошких и природних локалних ресурса. При

томе треба нагласити улогу жена у еко/сеоском туризму. Они имају прилику да се баве неком од активности на селу и тако остварују приходе, те самим тим немају додатне путне трошкове јер не путују до радних места у граду. Неопходна је едукација у циљу подизања свести локалног становништва о променама које треба да ураде, како да понуде домаћи производ или услугу, обезбеде искуство из свакодневног живота посетиоцима као јединствену прилику да осете живот становништва на селу. Такође, то је прилика да се “подели” традиција са туристима и промовишу локалне вредности. Пожељно је да се успостави равнотежа географске “дистрибуције” туриста у свим еко/руралним подручјима, како би локално становништво имало користи, пре свега кроз очување животне средине и природних ресурса. „Реинтеграција туризма Србије на светско тржиште и реафирмација Србије као дестинације, као приоритетан задатак намеће потребу ефикасније уградње еколошке компоненте у туристички производ, чиме се осваја повољнија тржишна позиција, већа конкурентност и профитабилност.“ (Белиј, 2003) Туристи који покажу интересовање могу бити укључени у обављању пољопривредних радова. Велики број села која се налазе у близини вредних културно-историјских споменика могу организовати посете истих за туристе. Изузетне културне вредности су зграде са традиционалном архитектуром и карактеристикама одређеног подручја, производи старих заната и ручне израде, кроз који је представљено богато наслеђе нашег народа. Могућа је посета разним изложбама које су организоване у региону, посебно наивно сликарство, туристичким и традиционалним манифестацијама кроз које се упознају обичаји и карактеристике сеоског живота. “Савремени трендови у светском туризму траже просторе изворне или минимално измењене животне средине и шанса Србије на пробирљивом тржишту могу бити дестинације са ненарушеним амбијенталним целинама руралних простора, где се морају више и боље валоризовати језера, реке, ловишта, клисуре, пећине, сеоска насеља, традиционалне манифестације и гастрономске специфичности.“ (Белиј, 2003) У многим регионима еко/сеоски туризам је прихваћен као природан део друштва и економије уско повезан са пољопривредом. Међутим, то не мора увек бити тако. Еко/сеоски туризам може бити основна делатност локалног становништва који није укључен у пољопривредну производњу, али у сарадњи са другим члановима локалне заједнице пружа додатне услуге као што су на пример, учешће туриста у пословима бербе воћа произвођача.

4. Закључак

Компоненте еко-туризма, које се могу анализирати у погледу економских ефеката уз директан профит од броја ноћења, могу бити: број

атрактивних локација, учесталост посета туриста, “осетљиве” туристичке дестинације које имају развијену инфраструктуру, број заштићених еколошких зона у региону, потребне инвестиције за очување локалних природних ресурса (нпр., водотока, пошумљавање), број атрактивних активности које се могу понудити туристима (планинарење, бициклизам, рафтинг, итд), образовање у циљу превазилажења разлика између локалног становништва и туриста, итд. Постоје многи разлози због којих становништво у руралним подручјима жели да развије еко туризам. Пре свега, зато што на тај начин обезбеђују додатни приход (често значи и економску независност), отварање нових радних места што у областима незапослености може бити значајно, повећање свести у вези заштите локалних природних ресурса, већа домаћа потрошња локалних пољопривредних производа (органиска производња), укључивање и других локалних заједница у пружању услуга (нпр., риболов, посете националним парковима) и друго. Треба напоменути да локалне заједнице и држава остварују поред економске и друге погодности као што су еколошке, социјалне и културне.

Литература

1. Белиј С. (2003): Развој аутентичног еко-руралног туризма у Србији као модел за правилно позиционирање у процесу транзиције, Заштита природе, вол. 54, бр. 1-2, стр. 55-61
2. Косовић М. (2009): Европска унија, глобализација и еко-туризам, *Ecologica*, вол. 16, бр. 55, стр. 563-567
3. Миловановић-Кањевац Катарина и сар. (2008): Спој сеоског и еко туризма, *Квалитет*, вол. 18, бр. 7-8, стр. 104-107
4. Штрбац Маја (2008): Праћење и мерење учинка заштите животне средине, Међународни научни симпозијум: „Стање, могућности и перспективе руралног развоја на подручју великих површинских копова“, Бања Врујци, 24-25. април 2008. год., Зборник радова, стр. 229-234
5. Штрбац Маја (2008): Вредновање учинка заштите животне средине, *Економика пољопривреде*, Београд, број 1 (1-138), стр. 43-51
6. Штрбац Маја, Хамовић Владана (2007): Основни елементи руралног туризма, Међународни научни скуп: “Мултифункционална пољопривреда и рурални развој у Републици Српској”, Јахорина 13-14. децембар, 2007. године, Тематски зборник, страна 173-181

7. Хамовић Владана, Драго Цвијановић, Десимир Бошковић (2009): Репозиционирање Србије као туристичке дестинације, Економика пољопривреде, бр.3/2009, Београд, 2009, стр. 367-376
8. Хамовић Владана, Павло Ружић, Предраг Вуковић (2009): Advantages of health tourism in spas and climatic localities of Kolubara district and Istria county on aspect of potential tourism demands transnacional changes, Економика, Ниш, бр.3-4/2009, стр.130-138
9. Wilson Suzanne i sar. (2001): Factors for Success in Rural Tourism Development, Journal of Travel Research, November, vol. 40, broj 2, 132-138

Примљено: 20.10.2010.

Одобрено: 07.06.2011.

UDC: 338.483.11:338.22

ECONOMIC EFFECTS OF ECO-TOURISM

Maja Štrbac, Ph.D., Vladana Hamović, Ph.D.

Institute of Agricultural Economics, Belgrade, Serbia

Abstract

Ecotourism involves travel to destinations with a recognizable preserved flora and fauna that are the primary attraction for tourists, with minimal environmental impact. There are two economic concepts in eco-tourism. These are the economic impact and economic value. The impacts of eco-tourism as an economic activity may be direct or indirect. Rural tourism is closely linked to eco-tourism, which primarily reflected the favorable conditions of preserved nature, the environment, clean air, unpolluted rivers and lakes, rich flora and fauna, while spending time outdoors gives tourists the opportunity for walking, recreation, sports, organized tours to nearby caves, waterfalls, hunting and fishing, horseback riding, picking wild fruits and herbs, and other recreational and entertainment activities as well. The authors analyze the main economic activities in eco-tourism such as energy efficiency and creating conditions for community development, emphasizing the connection between eco and rural tourism.

Key words: economic effects, eco-tourism, rural tourism

Author's Address:

Dr Maja Štrbac
Institut za ekonomiku poljoprivrede
Volgina 15, 11060 Beograd, Republika Srbija
Tel: +381 11 2972 858
E-mail: maja.strbac@EUnet.rs